

Esad Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*.
Sarajevo: Institut za istoriju, 2009, 526 str.

Posljednih nekoliko godina izdavačka djelatnost Instituta za istoriju u Sarajevu značajno se povećala. O njenom kvalitetu, između ostalog, svjedoči i objavljivanje knjige *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, čiji je autor istaknuti bosanskohercegovački medievalist Esad Kurtović. Ova monografija predstavlja doradenu doktorsku disertaciju odbranenu 6. septembra 2006. godine na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu pred komisijom u sastavu: prof. dr. Dubravko Lovrenović (predsjednik), prof. dr. Pejo Čošković (mentor, član) i prof. dr. Vesna Mušeta-Aščerić (član).

Knjiga uglavnom prati tematsko-hronološki koncept, a sastoji se od *Predgovora* (str. 7), *Uvoda* (str. 9-17), te posebnih poglavlja: I – *Prvi podaci o Sandalju Hraniću* (str. 19-28); II – *Zatečeno stanje i pojava Sandalja Hranića kao predvodnika Kosača* (str. 29-74); III – *Uzdizanje Sandalja Hranića do 1405.* (str. 75-159); IV – *Samostalni velmoža 1405-1418.* (str. 161-218); V – *Stabilnija vremena 1419-1435.* (str. 219-334); VI – *Ekonomski profil, kultura, vjera* (str. 335-405); VII – *Zaključak* (str. 407-413); *Summary Sandalj Hranic Kosaca – great duke of Bosnia* (str. 415-418); VIII – *Prilozi* (str. 419-480); IX – *Izvori i literatura* (str. 481-506), a završava se *Registrom ličnih imena* (str. 507-521) i *Topografskim registrom* (str. 522-526). Prateći Sandaljev uspon koji se zasnivao na naslijeđenim pozicijama, autor je kroz naprijed iznesenu shemu uspio prikazati njegovu ličnost i ulogu u širim političkim i društvenim zbivanjima u bosanskoj državi s kraja XIV i početka XV stoljeća.

U *Uvodu* autor pravi iscrpan pregled stanja izvora i literature, odnosno istraženosti o Kosačama, iz čega se vidi da Sandalj Hranić i njegovo doba nisu bili strana tema dosadašnjim istraživačima bosanskog srednjovjekovlja. Neke od rezultata tih istraživača Kurtović je u svom radu potvrdio i dopunio, a neke kritički odbacio kao nedovoljno utemeljene.

Nedostatak izvora, što je karakteristično za brojna pitanja iz bosanskohercegovačke srednjovjekovne historije, ne dozvoljava da se određene pojedinosti, kao što je datum rođenja ili vrijeme kada Sandalj istupa kao samostalni velmoža sa titulom velikog vojvode, tačno utvrde. Međutim, autor je na osnovu raspoloživih informaci-

ja učinio sve da se približi rješenju datih pitanja nastojeći da gotovo svaku svoju rečenicu, odnosno zaključak potkrijepi podacima iz izvorne građe koju je dobrim dijelom ugradio u svoju knjigu, često dajući njen ispis u napomenama ispod glavnog teksta.

Zamjerajući ranijoj historiografiji zbog ustaljivanja pogrešnog mišljenja o naglom slabljenju centralne vlasti nakon smrti prvog bosanskog kralja Tvrtka I, što je rezultiralo pojavom samostalnih velmoža, autor ističe kako je ta pojava vezana upravo za vrijeme njegove vladavine, kada su pojedini velikaši svoju snagu izgradili putem posjeda koje su dobili za vjernu službu. Među velikašima koji su se u narednim vremenima uspjeli izboriti za samostalnost posebno mjesto pripada Sandalju Hraniću Kosači, pa je proučavanje njegove ličnosti, karaktera i historijske uloge višestruko zanimljivo.

U trećem poglavlju ove monografije predstavljen je jedan od najznačajnijih perioda Sandaljevog javnog života. To je period kad se on, zahvaljujući prije svega dobroj početnoj poziciji (naslijedio titulu i zemljišne posjede od strica Vlatka Vukovića), uzdiže do samostalnog velmože i jedne od najjačih figura u Bosanskom kraljevstvu u političkom i ekonomskom smislu. Njegovo postepeno osamostaljivanje može se pratiti u istupima prema Dubrovčanima oko prodaje soli u Sutorini i Novom, a nešto kasnije i u rješavanju problema oko sela Lisac.

Period kada Sandalj konačno stasava u samostalnog velmožu (1405-1418) ispunjen je stalnim političkim previranjima i smjenama na bosanskom prijestolju. Pored dominantne uloge Hrvoja Vukčića Hrvatinića jedino je Sandalj, od svih ostalih bosanskih velikaša, uspio da se afirmira kako u unutrašnjoj politici širenjem posjeda i prava na njima tako i u vanjskoj politici prešavši dug put između lojalnosti Ladislavu Napuljskom do prelaska u tabor Sigismunda Luksemburškog, a na kraju prihvativši i vazalne obaveze prema Osmanlijama, čiji se interesi u Bosni naglo povećavaju u drugoj deceniji XV stoljeća. Kroz cijelo vrijeme svog javnog djelovanja Sandalj je ostao vjeran bosanskoj kruni. Iako samostalan i ekonomski stabilan, nije težio političkom separatizmu. Kako autor ove monografije ističe, Sandalj je svoje ambicije zaustavljao na nivou vlastitih posjeda, ne napuštajući okvire centralne kraljevske vlasti.

Dobro poznati događaji koji su obilježili prve decenije XV stoljeća (npr. Bosansko-dubrovački rat, Konavoski rat) našli su svoje mjesto u ovoj knjizi s obzirom na Sandaljevu ulogu u njima. U tom periodu Sandalj je najviše bio zaokupljen konavoskim pitanjem, kroz koje se odražavala unutrašnja i vanjska politika iskusnog vojvode, tako da je autor ovim dešavanjima posvetio odgovarajući prostor u svojoj knjizi, iako su ta pitanja u dosadašnjoj historiografskoj literaturi obrađivana na više načina. Autorov doprinos u razmatranju ovih problema je u novom pristupu, njihovom posmatranju kroz prizmu uloge Sandalja Hranića, te iznošenju zaključaka koji su pot-

krijepljeni izvornim podacima do tada nepoznatim ili neiskorištenim na najbolji način. U vezi s tim, morao je uzeti u razmatranje znatnu građu Dubrovačkog arhiva izvlačeći iz nje sve do najsitnijih podataka. Pokazalo se da se njezinim ispitivanjem i povezivanjem može doći do dragocjenih saznanja.

Sklapanje brakova u srednjem vijeku uglavnom predstavlja političke ili dinastičke saveze. Kako autor ističe, bračne veze sa političkom pozadinom jedan su od pokazatelja moći velmoža. Tako je Sandalj u skladu s aktuelnim političkim smjerovima imao tri braka. Prvi od njih, brak sa Jelenom Crnojević, označio je uspješan završetak pretenzija da zavlada Zetom. Ženidba Sandalja i njegovog brata Vukca sa Katarinom i Jelenom Vukčić, sinovicama Hrvoja Vukčića Hrvatinića, predstavlja vrhunac savezničkih odnosa između dvije najznačajnije velikaške porodice bosanske države tog perioda. Uz završetak afere oko sela Lisac, po autoru, ova dvostruka ženidba predstavlja “granično mjesto Sandaljevog uzdizanja u samostalnog velmožu”. Ovaj Sandaljev brak, usko vezan za njegove odnose sa Hrvojem, razvrnut je kada su se ti odnosi poremetili. Naravno, i treći Sandaljev brak, sa Jelenom Balšić, bio je politički motiviran.

Sandaljev politički uspon pratilo je teritorijalno proširenje, dok takvih promjena nema u njegovim zrelijim godinama, kad već možemo govoriti o zaokruženom posjedu koji će ostaviti svom nasljedniku Stjepanu Vukčiću Kosači. Kao njegov stric Vlatko Vuković, i Sandalj je svom bratiću ostavio u naslijeđe posjede, ali znatno uvećane i, kako autor zaključuje, puno bolja polazišta nego ih je i sam imao.

U posebnom poglavlju autor predstavlja ekonomski profil Sandalja Hranića i to kroz prizmu odnosa sa Dubrovnikom, što je vrlo razumljivo s obzirom na susjedstvo Sandaljevih posjeda i teritorija Dubrovačke republike, pa u skladu s tim i jakih privrednih veza. Iako je vrijeme Sandalja Hranića bilo ispunjeno borbama oko prijestolja, stranim pohodima i intervencijama, nezaobilazna je činjenica da je Sandalj uspješno koristio periode primirja, ali i nemirnija vremena za vješte političke i privredne djelatnosti. Profesionalno organizirana kancelarija sa stručnim osobljem i razgranata diplomatska služba, po autoru, nosioci su „Sandaljevog dinamičnog izraza“. Sačuvana prijepiska sa Dubrovnikom jasan je pokazatelj da je Sandaljeva kancelarija bila iznimno aktivna i produktivna, te se u tom smislu s njom ne mogu porediti kancelarije drugih bosanskih velmoža. Odras moći vlastele svakako je i izgled dvora i način svakodnevnog življenja, te je i u tom pogledu Sandalj prednjačio u odnosu na svoje savremenike.

Glavni tekst knjige obogaćen je tabelarnim priložima, dok se na njenom kraju nalazi i pet priloga. Oni predstavljaju tragove proizvoda Sandaljeve kancelarije, vojvodin itinerar, pisma i druge dokumente izdvojene iz Dubrovačkog arhiva.

Knjiga Esada Kurtovića koja u centru ispitivanja ima jednu od najznačajnijih ličnosti historije srednjovjekovne Bosne pokazuje da je autor postavljeni problem u

potpunosti pratio kroz domete historiografije i stručne literature, ali vrijednost rada počiva prije svega na vlastitom istraživanju i detaljnom proučavanju bogate izvorne građe Dubrovačkog arhiva. Zahvaljujući izdavaču i spremnosti autora, ova najnovija istraživanja postala su dostupna svim zainteresiranim, iako je riječ, prije svega, o stručnoj knjizi opskrbljenoj potrebnim naučnim aparatom ■

Elmedina Kapidžija

Esad Kurtović, *Radosalići – Primjer “jednokratnih prezimena” srednjega vijeka*. Beograd: Istorijski institut, Studije, knj. 2, 2009, 161 str, ćir.

Svoju poziciju među istaknutim istraživačima ekonomske i društvene historije srednjovjekovne Bosne Esad Kurtović, profesor na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, obilježio je prepoznatljivom akribijom i temeljitosti, o čemu svjedoče njegovi radovi objavljeni u stručnoj periodici u zemlji i inostranstvu. U protekloj godini objavio je i svoje prve monografski oblikovane radove, koji su već rezultirali visokim ocjenama u stručnim krugovima.

Knjigom *Radosalići – Primjer “jednokratnih prezimena” srednjega vijeka*, u izdanju beogradskog Istorijskog instituta, javnosti je predstavljen dio rezultata do kojih je autor došao radom na projektu “Likovi srednjovjekovne bosanske historije (1350-1500)”. Po riječima autora, izradom kataloga sa imenima pojedinaca iz srednjovjekovne historije, što bi trebao biti krajnji rezultat projekta, osigurala bi se polazna osnova za proučavanje kretanja pojedinih porodica, porodičnih loza i širih rodbinskih veza kroz vrijeme. Uostalom, to bi olakšalo istraživanje bosanskog srednjovjekovlja uopće. Stoga, raduje autorova najava skorog okončanja ovog projekta.

Pored uvoda, u kojem je obrazložio program i ciljeve svog istraživanja, dalje izlaganje autor razlaže kroz nekoliko naslova i podnaslova. Međutim, na osnovu metodologije kojom se služio, mogli bismo reći da knjigu čine dvije cjeline. Prvi dio nam pruža važan teorijski okvir, neophodan za razumijevanje prezimena u srednjem vijeku. Upozoravajući na česte pogreške u ranijoj literaturi kada su se u nedostatku izvora ili nedovoljnom poznavanju srednjeg vijeka olahko izvodile pretpostavke i

---